

Tips voor afspraken met journalisten

H.J.M. Boukema
advocaat te Den Haag

Doel en motieven van de interviewer kunnen dezelfde zijn als die van de geïnterviewde, maar doorgaans zijn ze niet gelijk. Sommige interviewers willen alleen maar gericht bepaalde informatie ontlokken, andere zoeken naar nieuwswaardige uitspraken; weer andere beogen een sfeertekening. Ook de geïnterviewde kan uiteenlopende oogmerken hebben, bijvoorbeeld om de publiciteit in een bepaalde richting te sturen.

Het kan nuttig zijn om informatie over de interviewer in te winnen, het voorgestelde medium te bekijken, en eventueel andere geïnterviewden te vragen naar inlichtingen over de interviewer. Bij de voorbereiding op het interview hoort ook om te bedenken welke informatie kan worden verstrekt en welke niet. Het op voorhand formuleren van uitspraken over delicate onderwerpen kan van pas komen.

Afspraken met de interviewer over de voorwaarden waaronder het interview wordt gegeven en de wijze en de datum waarop het wordt gepubliceerd, kan misverstanden en problemen voorkomen. Als de journalist afspraken vooraf weigert, moet de geïnterviewde zich afvragen hoe graag hij of zij het interview wil geven.

INZAGE

Journalisten willen doorgaans een zo groot mogelijke vrijheid om interview en publicatie in te richten naar eigen inzicht. Maar meestal bestaat er geen bezwaar tegen inzage in de tekst of de geluids- en beeldopnamen voorafgaande aan openbaarmaking. Die inzage wordt echter doorgaans gegeven om feitelijke onjuistheden te corrigeren. Journalisten aanvaarden niet graag wijzigingen in de formulering, of veranderingen in stijl.

Uitspraken in de media moeten in goede banen worden geleid, want uitglifiers kunnen iemand blijven achtervolgen. Daarom hier enkele tips voor afspraken die juridische en publicitaire problemen kunnen beperken.

CORRECTIES

Een geïnterviewde kan schrikken als hij zwart op wit leest, of op band ziet en hoort, wat hij heeft gezegd. 'Zo heb ik het wel gezegd, maar ik heb dit liever niet in de openbaarheid.' Voor zulke gevallen kan het nuttig zijn het recht te bedingen bepaalde passages van het interview te mogen wijzigen of schrappen. Zo'n beding kan ook overwogen worden voor commentaar of beschrijvingen van de interviewer, of voor beelden en geluiden die zijn opgenomen in, of toegevoegd aan de beoogde uitzending.

Hetzelfde geldt voor de context van het interview: wie geven er commentaar op de gedane uitspraken? Welke andere publicaties of uitzending heeft het medium gelijktijdig op het oog? Kortom: in welke context wordt het interview geplaatst?

VETO

De schrijvende pers in Nederland heeft de gewoonte om de kern van uitspraken te formuleren, maar die tussen aanhalingstekens te plaatsen. De lezer kan daardoor de indruk krijgen dat het een letterlijk citaat betreft, terwijl dat niet altijd het geval is. De journalist kan een uitspraak verkeerd hebben begrepen of, erger nog, er opzettelijk een andere betekenis aan hebben gegeven.

Soms kan de geïnterviewde een vetorecht bedingen. Maar de interviewer heeft tijd en kosten geïnvesteerd in het interview en de geplande openbaarmaking ervan. Hij zal niet graag akkoord gaan met de gelegenheid om deze investering te vernietigen. Niettemin pleit voor de redelijkheid van een veto-recht dat de geïnterviewde doorgaans een leek is en de interviewer een vakman. Indien de geïnterviewde wordt bijgestaan door een voorlichter, is het verschil in vakkennis gereduceerd.

MEDIUM EN TIJDSTIP

Een interview kan uitgebreid zijn, of kort, zoals een telefonisch gestelde vraag. Het interview verschijnt soms (mede) in een ander medium dan in het vooruitzicht was gesteld. Freelancejournalisten kunnen interviews afnemen en naderhand besluiten tot een andere wijze van publicatie, of een ander medium. Ook doet zich de mogelijkheid voor dat andere media dan het oorspronkelijke medium het interview willen opnemen en het interview door de interviewer wordt verkocht.

Zo kan de geïnterviewde ongelukkig worden met publicaties die niet waren beoogd. Ook een herhaling van publicatie van een interview op een later gelegen datum kan onder omstandigheden ongewenst zijn. De geïnterviewde kan bedingen in welk medium het interview mag verschijnen en in welke periode.

OFF THE RECORD

Een geïnterviewde kan er de voorkeur aan geven informatie te verstrekken die niet voor publicatie is bestemd, maar die de interviewer in staat stelt bepaalde vragen te formuleren, of zelf op onderzoek uit te gaan, of de context van een bepaald onderwerp te begrijpen. In zulke gevallen kan de geïnterviewde bedingen dat hij *off the record* één en ander zegt dat niet mag worden gepubliceerd. Eventueel kan de geïnterviewde voorstellen om eerst *off the record* te spreken, om vervolgens met de interviewer af te spreken wat uit dit gesprek kan worden gepubliceerd en in welke vorm.

Een variant is dat iemand bereid is *off the record* te spreken en zelfs niet wenst dat zijn naam in een publicatie wordt genoemd, of naar hem of haar wordt verwezen.

Journalisten kunnen zich volgens de rechtspraak op bronbescherming beroepen.

Foto: Marie Cecile Thijs /Hollandse Hoogte

Radioverslaggeefster interviewt advocaat in toga in de rechtbank Amsterdam

Behoorlijke journalisten beschouwen deze mogelijkheid als een belangrijk voorrecht en beschermen hun bronnen.

VOOR DE RECHTER

De geïnterviewde die bezwaar heeft tegen een bepaalde publicatie waarin hij is opgevoerd, kan de rechter benaderen. Is de onwettige publicatie eenmaal openbaar gemaakt, dan rest nog *damage control*, al dan niet via de rechter.

De rechtspraak heeft regels ontwikkeld voor de beoordeling van de onrechtmatigheid van media-uitingen, zoals interviews. Er is geen hiërarchie van grondrechten. Consequentie daarvan is dat de uitoefening van het grondrecht op vrije meningsuiting door een journalist op zichzelf géén rechtvaardiging is voor de inbreuk op het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de geïnterviewde, van welk recht het recht op bescherming van eer en goede naam onderdeel uitmaakt.

De geïnterviewde kan zich beroepen op het stelsel van stelplicht en bewijslastverdeling dat uit de rechtspraak voortvloeit en het bewijs van de juistheid van de ontkende uitspraken bij de journalist leggen.¹

Indien de journalist kan bewijzen dat de publicatie feitelijk juist is, omdat de geïnterviewde de bestreden uitspraken inderdaad heeft gedaan, dan rust op de geïnterviewde de bewijslast dat er afspraken waren gemaakt die niettemin aan de publicatie in de weg stonden.

Eventueel zouden geïnterviewde en interviewer kunnen afspreken dat onverhoopte conflicten voorafgaande aan een publicatie aan de kortgedingrechter kunnen worden voorgelegd, waarbij beide partijen de rechter zullen verzoeken de zaak achter gesloten deuren te behandelen. De artikelen 27 en 29 Rv bieden de mogelijkheid daartoe, indien 'de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer' dit eist.²

WEGLOPEN

Als tijdens een directe uitzending (vermeende) afspraken niet worden nagekomen, leidt dat tot een voldongen feit. Journalist Willem Oltmans loste dit kordaat op door eenvoudigweg te lopen uit een directe uitzending met Adriaan van Dis. Buiten beeld, maar binnen gehoorafstand ging Oltmans op de piano spelen. De interviewer bleef verbluft achter. Oltmans kon gebruikmaken van de ophef in de media om zijn standpunt naar voren te brengen. Maar niet iedereen beschikt over een dergelijk improvisatievermogen.

OVERVAL

Sommige journalisten proberen zonder afspraak of aankondiging een interview af te nemen. Van politici en andere publieke personen mag worden verwacht dat zij dan hun houding kunnen bepalen. Privépersonen kunnen zich overvallen voelen en achteraf spijt krijgen van hun uitspraken of reacties. De rechtspraak reageert wisselend op derge-

1 Zie bijvoorbeeld Rechtbank Amsterdam, 28 oktober 1998, NJ 1999, 440; *Huijbregtsen/De Volkskrant*.
2 H.J.M. Boukema, H.C. Grootveld, 'Gesloten deuren voor onrechtmatige perspublicaties', NJB 26 april 2002, p. 850-852.
3 HR 30 september 2003, NJ 2004, 189, m.n. P.

Mevis. Het arrest is besproken door Gerard Schuijt, 'Interviewer en geïnterviewde', in *Mediaforum* 2005-5. Cruciaal achtte de Hoge Raad dat de opzet van het doen van beledigende uitingen als bedoeld in artikel 137c-137d Sr niet erop was gericht die in het openbaar te doen.

4 Zie hierover ook het artikel van Gerard Schuijt, elders in dit *Advocatenblad*; zie ook E.J. Dommering onder HR 2 mei 2003, NJ 2004, 80; *Breekijzer*.
5 J.H. Spoor, D.F.W. Verkade, D.J.G. Visser, *Auteursrecht*, derde druk, Deventer 2005, pp. 99-100.

lijke situaties. De Hoge Raad sauveerde een vrouw die prompt na haar uitspraak tegen de journalist zei die niet zo te hebben bedoeld en verzocht haar woorden niet uit te zenden³, in tegenstelling tot de feitenrechter.

Is de methode-*Breekijzer* gevolgd, te weten 'zonder toestemming van het object van nieuwsgierigheid of onderzoek, soms met geweld, zich de toegang verschaffen tot de kantoren van betrokkenen om deze of een onwillige woordvoerder onder een lopende camera vragen te stellen, waarom deze nog altijd niets heeft gedaan aan' et cetera, dan breekt de Hoge Raad hierover de staf.⁴

AUTEURSRECHT

Op basis van het auteursrecht kan de geïnterviewde een publicatie voorkomen, beperken of een herhaling ervan voorkomen; er

bestaat namelijk in beginsel auteursrecht op een interview.⁵ In beginsel komt dat toe aan interviewer en geïnterviewde gezamenlijk; het *kán* echter aan de een of de ander toekomen, afhankelijk van de wijze van totstandkoming, de inkleding van de tekst of het programma et cetera. Aan de ene zijde staat de goed voorbereide, dirigistische interviewer die de regie strak houdt en eigen commentaar en achtergrondinformatie toevoegt; aan de andere zijde de serviele verslaggever die een dictaat van een geïnterviewde opneemt.

De uitoefening van een gezamenlijk auteursrecht dient in gezamenlijk overleg te geschieden. Dit is vooral van belang bij herpublicatie, maar ook bij het vragen van een preventief verbod kan een beroep op het mede-auteursrecht effectief zijn. De interviewer zal zich beroepen op zijn vrijheid van

meningsuiting en de geïnterviewde op zijn recht op bescherming van eer en goede naam. Beiden kunnen zich beroepen op mede-auteursrecht dat niet eenzijdig mag worden uitgeoefend.

OVEREENKOMST

Ten slotte spelen een rol de eventueel gemaakte afspraken, gewekte verwachtingen en zorgvuldigheidsnormen. De afspraak tot het houden van een interview is te kwalificeren als een overeenkomst. Het gaat over wat partijen precies hebben afgesproken. Het kan nuttig zijn de gemaakte afspraken voorafgaande van het . ●

Concrete publicatieverboden niet uitgesloten

Gerard Schuijt

emeritus hoogleraar mediarecht

Aan de rechter vragen om een publicatie te verbieden nog voordat zij is verschenen – het komt nogal eens voor maar is dat niet vragen om censuur? Gerard Schuijt laat aan de hand van actuele rechtspraak zien dat de rechter hierin genuanceerd optreedt. Maar: 'Een krant die geen verslag mocht publiceren van een openbare rechtszitting – men kan begrijpen dat ik daar mijn twijfels over heb.'

De Voorzieningenrechter in Maastricht verbood in april van dit jaar het dagblad *De Limburger* drie artikelen te publiceren over mogelijk illegale handel en wandel van het failliete vleesverwerkende bedrijf Benedik in Landgraaf. In Amsterdam verbood de rechtbank het roddelblad *Privé* in maart voor een periode van twee jaar zonder hun toestemming portretten te publiceren van het kroonprinselijk paar en hun kinderen 'indien en voor zover die publicatie niet voortspuit uit het publieke functioneren van eisers'. Eind vorig jaar verbood de Amsterdamse Voorzieningenrechter de VARA beeld- en geluidsopnamen uit te zenden die waren gemaakt van een gesprek tussen een advocaat en een nepcliënt die dat gesprek met een verborgen

camera had opgenomen. Verdragen deze en andere publicatieverboden zich wel met de vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder met het censuurverbod?

In de hier genoemde zaken is hoger beroep ingesteld, dus we moeten afwachten of de verboden door de onderscheiden hoven in stand worden gelaten.¹ Zonder deze hoven echter voor de voeten te willen lopen valt er over de vraag of een publicatieverbod mogelijk is in het licht van de vrijheid van meningsuiting wel iets te zeggen.

GRONDWET EN VERDRAG

Vooropgesteld zij dat artikel 10 EVRM, anders dan de Nederlandse Grondwet, censuur niet uitdrukkelijk verbiedt. Niettemin

is een publicatieverbod evident een inmenging in de vrijheid van meningsuiting, die moet worden getoetst aan de beperkingsclausules van het tweede lid van het verdragsartikel. Dat werd duidelijk in een van de eerste arresten van het EHRM over artikel 10, de Sunday Times-zaak, dat ging over een verbod opgelegd aan de vermaarde Britse krant om nog langer over de zogenaamde Softenon-affaire te publiceren.² Een dergelijke beperking moet voorzien zijn bij wet en noodzakelijk zijn in een democratische samenleving ter bescherming van een der in artikel 10 lid 2 genoemde belangen. De mogelijkheid van een publicatieverbod als zodanig stond niet ter discussie, wel oordeelde het hof dat het verbod in kwestie niet

Foto: Luuk van der Lee/Hollandse Hoogte

In de moordzaak Maja Bradaric staat advocaat Maurice Stassen de pers te woord

dringend noodzakelijk was in een democratische samenleving. Het was daarom in strijd met artikel 10 EVRM.

De Grondwet verbiedt een 'voorafgaand verlot', maar dat wil naar heersende rechtspraak niet zeggen dat een publicatieverbod nooit zou zijn toegestaan. De hoofdlijn is dat naar aanleiding van een geconstateerde onrechtmatige publicatie een verbod tot herhaling van de gewraakte uitlatingen kan worden opgelegd, mits het verbod beperkt blijft tot die herhaling. Zelfs bij een dreigende onrechtmatige publicatie is het opleggen van een verbod mogelijk, mits de rechter in staat is te beoordelen of en, zo ja, welke

onrechtmatigheid dreigt te geschieden. De keerzijde hiervan is dat te ruim gestelde verboden zowel de toets aan artikel 7 Grondwet als die aan artikel 10 EVRM niet kunnen doorstaan. Aan de hand van een aantal voorbeelden zal ik dit illustreren.

KLOKKENSPELVERENIGING VAN ROMKE DE WAARD

Het klassieke arrest van de Hoge Raad inzake een publicatieverbod (1966) betrof een ruzie in de Nederlandse Klokkenspel-Vereniging, die toen onder voorzitterschap stond van de bekende rechter mr. Romke de Waard. Een lid van die vereniging had onder meer

tegenover een journalist van het toenmalige *Algemeen Handelsblad* felle kritiek geuit op het bestuur. Dit zou in zijn adviezen een ongerechtvaardigde voorkeur aan den dag leggen voor de klokkengieterij Eysbouts, als het erom ging bij wie men het best terecht kon voor restauratie van oude klokken. Zo was dat ook gegaan bij de restauratie van de klokken van het paleis op de Dam in Amsterdam. 'Insinuaties' en betichting van 'vriendjespolitiek', noemde A-G Minkenhof het. De kritiek kwam uiteraard van een andere klokkengieter.

Het hof vond de uitlating onrechtmatig en verbood gedaagden zich 'anders dan in verenigingsverband' zodanig over de Nederlandse Klokkenspel-Vereniging of haar bestuursleden uit te laten, dat bij derden twijfel kan worden gewekt aan hun integriteit en objectiviteit. De toevoeging 'anders dan in verenigingsverband' was nodig omdat in eerste instantie een verbod zonder die

1 Tussen het schrijven van dit stuk en het corrigeren van de proeven ervan besloot Privé van hoger beroep af te zien.
2 EHRM 26 april 1979, NJ 1980, 146; zie ook nog o.a. EHRM 10 januari 2006 (verspreidingsverbod voor een krant); EHRM 25 januari 2005,

nr. 37096/97 en 37101/97 (verklaring aan de pers niet eerst voorgelegd aan het OM); EHRM 11 april 2006, nr. 60608/00 (Yildiz vs. Turkije), EHRM 18 mei 2004, NJ 2005, 401 (Boek lijfarts Mitterrand).

bepanking was afgewezen. Het verbod zou dan zelfs kritiek binnen de vereniging op het beleid van het bestuur onmogelijk maken.

In cassatie werd geklaagd dat het verbod te ruim en te vaag was en een onaanvaardbare inbreuk op de vrijheid van meningsuiting betekende. De Hoge Raad gaat er enerzijds van uit dat een verbod als dit moet voldoen aan de eis 'dat in de omschrijving ervan een voldoende afbakening wordt gevonden ter vaststelling van hetgeen al dan niet onder het verbod begrepen is'. Anderzijds accepteert de Hoge Raad een soepele en redelijke toepassing ervan. Het door een verbod te beschermen belang brengt mee dat de omschrijving van wat wordt verboden, teneinde dit effectief te doen zijn, slechts in meer algemene termen kan geschieden. Daar tegenover stelt de Hoge Raad dan weer dat een verbod redelijk moet worden uitgelegd en de draagwijdte van het verbod beperkt moet worden geacht tot handelingen waarvan in ernst niet kan worden betwijfeld dat zij inbreuk maken op dat verbod, mede gelet op het belang ter bescherming waarvan het verbod is gegeven. Het door het hof opgelegde verbod voldeed aan deze eis.³

TE VAAG

Drion had kritiek op dit arrest. In zijn beroemde bijdrage in de Beekhuisbundel *Het rechterlijk verbod en de vrijheid van meningsuiting* vroeg hij zich af hoe het zou zijn als gedaagde de integriteit en objectiviteit van de bestuursleden opnieuw in twijfel wilde trekken onder aanvoering van nieuwe feiten en omstandigheden. Ook wees Drion op de remmende werking van de dwangsom op de vrijheid van meningsuiting. Die dwangsom hangt als een zwaard van Damocles boven de veroordeelde en plaatst hem bovendien in een ongunstige bewijsspositie. Tegenwoordig zouden wij dat – in navolging van het EHRM – een *chilling effect* op de vrijheid van meningsuiting noemen.

Mijn kritiek op het arrest ligt in de lijn van Drion: het is te vaag. Ook al zegt de Hoge Raad dat het verbod redelijk moet worden uitgelegd en in het licht van het geding dat er aanleiding toe was, in wezen zegt het verbod niet meer dan: 'U weet toch

Bij een dreigende onrechtmatige publicatie is een verbod mogelijk mits de inhoud voldoende bekend is om de onrechtmatigheid te kunnen beoordelen

wat u niet mocht en dus nu ook niet mag'. Eigenlijk komt het er op neer dat men niet onrechtmatig mag handelen. Dat is nu juist het probleem als het om uitlatingen gaat: men kan niet altijd goed inschatten wat de rechter onzorgvuldig zal vinden.

Daar komt bij dat de formulering van het aan de orde zijnde verbod, in het licht van latere arresten van de Hoge Raad zeker niet meer door de beugel kan. Het verbod betrof immers een verbod van uitlatingen die bij derden twijfel konden wekken aan de integriteit en objectiviteit van de bestuursleden van de vereniging. In de zaak van het Gemeenteraadslid-arrest had het hof geoordeeld dat het verdacht maken van iemands financiële integriteit op zichzelf reeds onzorgvuldig was, ongeacht of de verdenking steun vond in de feiten. Dat nu was, volgens de Hoge Raad in 1983, een te strak onrechtmatigheidscriterium. De eventuele onrechtmatigheid hangt namelijk af van een aantal omstandigheden, waaronder de ernst van de beschuldiging, de ernst van de misstand die aan de kaak wordt gesteld én de vraag of de beschuldiging steun vindt in de feiten.⁴ Voorts speelt tegenwoordig ook artikel 10 EVRM de rol die het in 1966 (en in 1983) eigenlijk ook al had moeten spelen, maar nog niet deed: een expliciete toets aan het noodzakelijkheids criterium van artikel 10 lid 2 EVRM had nog geen ingang gevonden.⁵

In 1990 liet de Hoge Raad een kans voorbij gaan om een rechterlijk verbod aan strengere voorwaarden te binden dan in 1966. Het evangeliepredikersechtpaar Goeree klaagde

over een verbod om zich in de toekomst zowel mondeling als schriftelijk onjuist en/of beledigend en/of grievend uit te laten over en jegens een homoseksuele aidslijder. In publicaties had het echtpaar hem onder andere met naam en toenaam genoemd als voorbeeld van 'Sodom in Nederland', en als iemand die als een moordenaar bloedschuld op zich laadt. 'Dat staat in de bijbel'. De Hoge Raad vond het verbod gerechtvaardigd omdat reeds in twee procedures uitlatingen van gedaagden over X onrechtmatig waren geoordeeld en omdat 'uit de aard der zaak de mogelijke toekomstige uitlatingen niet verder concreet kunnen worden aangeduid'.⁶ Het gebrek aan concreetheid wordt gecompenseerd door de verwijzing naar de concrete uitlatingen, waarvoor gedaagden veroordeeld waren.

PIETER STORMS EN BREEKIJZER

Pas in 2003 schiep de Hoge Raad meer duidelijkheid in het Breekijzer-arrest. Daarin ging het om een uitzendverbod voor Pieter Storms, die weer eens ten behoeve van zijn televisieprogramma *Breekijzer* met draaiende camera een verzekeringsbedrijf had overvallen. Met zijn overval en prangende vragen had hij tumult veroorzaakt en beschuldigingen geuit die hij niet hard kon maken, zonder de aangevallen persoon in de gelegenheid te stellen te reageren. Dat de voorgenomen uitzending onrechtmatig zou zijn, daarover waren partijen het eens. Het ging in cassatie onder meer om de vraag of de rechter wel in staat was de dringende noodzaak van een uitzendverbod conform artikel 10 lid 2 EVRM te beoordelen. Daarvoor was immers nodig dat de inhoud van de voorgenomen uitzending met een voldoende mate van nauwkeurigheid vaststaat. Dat had het hof volgens de Hoge Raad aan de hand van de getoonde beelden kunnen vaststellen. En wat betreft de niet-getoonde beelden vond de Hoge Raad dat het cassatiemiddel miskende dat ook op andere wijze voldoende duidelijk kon zijn wat de voorgenomen uitzending zou inhouden. Daar waren eisers zelf bij geweest! Daarover hadden zij ter zitting mededelingen gedaan en die waren door Storms niet bestreden.⁷

Het belang van dit arrest is gelegen enerzijds in de erkenning dat een publicatieverbod zich kan verdragen met de Grondwet en het verdrag 'met het oog op een effectieve rechtsbescherming', anderzijds in het uitgangspunt dat ook de Hoge Raad ervan uitgaat dat een verbod alleen betrekking kan hebben op een uitzending of publicatie waarvan de inhoud met voldoende mate van nauwkeurigheid bekend is om te kunnen beoordelen of het onrechtmatig is en óf een verbod noodzakelijk is in een democratische samenleving. De rechter hoeft de voorgenomen uitzending evenwel niet te hebben gezien indien uit andere informatie maar duidelijk is wat zij gaat inhouden.

STRENGER BEOORDEELD

In lagere rechtspraak, ook van vóór het Breekijzer-arrest, treft men uitspraken aan die strenger dan de Hoge Raad als uitgangspunt hanteren dat een verbod niet ruim geformuleerd mag zijn. Een verbod zich 'op soortgelijke wijze uit te laten' werd te ruim bevonden door Hof Amsterdam, omdat daardoor onzekerheid kon ontstaan over de draagwijdte van het verbod.⁸ Een verbod een bepaalde beschuldiging te herhalen werd beperkt tot 'zonder daartoe nieuwe en deugdelijke, met bewijsstukken gestaafde, feiten aan te voeren'.⁹ De president van de Rechtbank Rotterdam overwoog in 1997: 'Het gevorderde verbod om zich onjuist, door onvolledigheid misleidend en/of onnodig grievend over eiseressen uit te laten is niet toewijsbaar. Het fundamentele belang van de persvrijheid gebiedt dat elke nieuwe publicatie op haar eigen merites moet worden beoordeeld. Het behoeft daarbij geen betoog dat een krant zich uiteraard niet op dergelijke wijze over een bedrijf mag uitlaten'.¹⁰ Een verbod om eisers op suggestieve, insinueren-

Het aan Privé opgelegde verbod komt neer op een niet nader gepreciseerd verbod om onrechtmatig te handelen

de en/of feitelijk onjuiste wijze in het nieuws te brengen of daaraan medewerking te verlenen werd volgens het Hof Amsterdam ten onrechte opgelegd. Zo'n verbod moest als te vérstrekkend worden afgewezen.¹¹

CENSUUR?

Deze voorbeelden uit lagere rechtspraak betroffen een verbod van herhaling van reeds gepubliceerde uitlatingen. Dichter bij 'censuur' komt men, als de rechter gevraagd wordt een publicatie te verbieden nog voordat een openbaarmaking heeft plaatsgehad. Ook dat is mogelijk, zie het Breekijzer-arrest van 2003. Het Hof Amsterdam overwoog reeds in 1984: 'Het grondwettelijk recht van vrijheid van meningsuiting sluit preventief optreden tegen een nog te verwachten publicatie van een wat de inhoud betreft met de wet strijdig geschrift door middel van een in kort geding te treffen voorlopige voorziening niet uit'.¹² Die 'strijdigheid met de wet' moet dan wel vaststaan, men moet weten wat gedaagde van plan is openbaar te gaan maken en dus ook wát men verbiedt.

Het meest duidelijk daarin was de president van de Rechtbank Den Haag in 1993. Twee agenten van politie vroegen inzage in het manuscript van een boek dat een der slachtoffers van de zogenaamde Eper

incestaffaire voornemens was te publiceren. Het boek zou wellicht ook onrechtmatige mededelingen over de agenten bevatten. De president overwoog: 'De strekking van de vordering is geen andere dan om gedaagden in de situatie te brengen dat zij voorafgaand verlot nodig hebben en is daarmee in strijd met het uitgangspunt van de grondwetgever'.¹³

Het Hof Den Bosch vernietigde het vonnis van de president van de Rechtbank Maas-tricht, waarin deze het dagblad *De Limburger* verbood een artikel over de burgemeester van Beek te publiceren, indien de burgemeester vooraf geen inzage werd gegeven en hij niet vierentwintig uur de gelegenheid had gekregen om daarop commentaar te geven. Over de al dan niet onrechtmatigheid van het nog te publiceren artikel kon de rechter immers niet oordelen.¹⁴ Op dezelfde lijn zat de president van de Rechtbank Amsterdam die de eis afwees dat het dagblad *De Gooi- en Eemlander* verplicht zou worden publicaties over eisers vooraf ter goedkeuring aan hen of aan de rechter aan te bieden.¹⁵

Zo kreeg ook een van de exen van André Hazes nul op het rekest. Zij had op de radio gehoord dat de weduwe van de in 2004 overleden volkszanger voornemens was een biografie over Hazes te schrijven. Daarin zou zij, Annie Dijkstra, met de grond gelijk worden gemaakt. Zij eiste in kort geding een verbod die biografie te publiceren dan wel dat publicatie niet eerder plaatsvond dan nadat elke tekst of foto die op haar betrekking had zou worden weggelaten. De Voorzieningenrechter wees deze eis af: 'Alleen indien het reeds bij voorbaat zeker is dat de voorgenomen publicatie een onrechtmatige daad jegens betrokkene zal opleveren, kan een dergelijke vordering slagen. Nu de inhoud van het boek

3 HR 18 februari 1966, NJ 1966, 208 m.nt. G.J. Scholten.

4 HR 24 juni 1983, NJ 1984, 80.

5 Hierover G.A.I. Schuijt, 'Is de Hoge Raad bang voor de uitingsvrijheid', *AMI* 1990-5, p. 83-88 en 'Hoge Raad niet meer bang voor de uitingsvrijheid', *AMI* 1996-2, p. 223-30.

6 HR 2 februari 1990, NJ 1991, 291.

7 HR 2 mei 2003, *Mediaforum* 2003-6, nr. 30 (m.nt. G.A.I. Schuijt); ook NJ 2004, 80 m.nt. E.J. Dommering.

8 Hof Amsterdam 16 december 1976, NJ 1977, 86.

9 Hof Amsterdam 4 december 1997, *Mediaforum* 1998-3, nr. 11.

10 Pres. Rb. Rotterdam 17 januari 1997, *KG* 1997, 124.

11 Hof Amsterdam 16 oktober 1997, *Mediaforum* 1998-1, nr. 2.

12 Hof Amsterdam 13 september 1984, NJ 1985, 409.

13 Pres. Rb. Den Haag 17 december 1993, *Mediaforum* 1994-2, p. B23-B24.

14 Hof Den Bosch 18 februari 1999, NJ 2000, 369.

15 Pres. Rb. Amsterdam 1 mei 1997, *Mediaforum* 1997-6, p. B94-B95.

onbekend is, kan de onrechtmatigheid niet worden vastgesteld.¹⁶

CENSUUR GEVRAAGD TEGEN HIRSI ALI

De islamitische eisers die vorig jaar Hirsi Ali de mond wilden snoeren hadden ook weinig succes en dat kon men verwachten als men hun eisen leest met de hiervoor aangehaalde rechtspraak in het achterhoofd – waarbij ik geen aanspraak maak op volledigheid. Geëist werd onder meer een verbod om (in geschrift, film of woord dan wel op enige andere wijze) in het openbaar grievende of beledigende uitlatingen te doen over de islamitische bevolkingsgroep, een verbod om in het openbaar grievende of godslasterlijke uitlatingen te doen over het islamitische geloof en/of de islamitische cultuur en/of de profeet Mohammed, een verbod om de film *Submission II* dan wel een film met een soortgelijke inhoud als *Submission I* uit te brengen, 'althans gedaagden te verbieden de film uit te brengen voordat een door uw rechtbank te benoemden deskundige of groep deskundigen heeft geoordeeld dat de film geen voor moslims godslasterlijke en/of grievende en/of beledigende elementen bevat'. Met dit laatste werd dus ronduit censuur gevraagd, waarbij nog zij aangetekend dat er nog niet eens een script van *Submission II* was.

Alle eisen werden afgewezen, al valt er op de overwegingen daartoe van de Voorzieningenrechter Den Haag wel wat af te dingen. De rechter had al deze eisen immers kunnen afwijzen zonder in te gaan op de vraag of de door eiser gewraakte uitlatingen van Hirsi Ali (in *De Zoontjesfabriek*, *De Maagdenkooi* en in *Submission I*) al dan niet onrechtmatig waren. In plaats daarvan gaat hij uitvoerig in op de onrechtmatigheidsvraag en komt op grond van het negatieve antwoord daarop tot de slotsom dat er voor toewijzing van de eisen 'geen aanleiding' of 'geen plaats' is.

DE CASUS BEOORDEELD

Terug naar de voorbeelden in de aanhef van deze bijdrage. *De Limburger* had de voorgenomen publicaties aan de bestuurders van het inmiddels failliete Benedik toegestuurd. Dus wat er zou worden gepubliceerd was bekend, ook aan de rechter. Men hoeft het met het onrechtmatigheidsoordeel van de rechter niet eens te zijn, maar als die publicaties terecht onrechtmatig zijn bevonden dan is het verbod, ze te publiceren een verbod van een concreet geconstateerde (dreigende) onrechtmatigheid. Dat is anders met het óók uitgesproken verbod om te publiceren over hetgeen in de zitting van de kortgedingrechter ter sprake was gekomen. De krant mocht dus geen verslag publiceren van een openbare rechtszitting.¹⁷ Men kan begrijpen dat ik daar mijn twijfels over heb.

Het aan *Privé* op eis van de kroonprins en zijn gezin opgelegde verbod gedurende twee jaar inbreuken te maken op hun persoonlijke levenssfeer indien de openbaarmaking niet voortspuit uit hun publieke functioneren, komt eigenlijk neer op een niet nader gepreciseerd verbod om onrechtmatig te handelen. Weliswaar bevat het – anders dan eisers wilden – de restrictie dat het verbod niet geldt voor een maatschappelijk relevante privé-aangelegenheid, maar het is in mijn opvatting te vaag en dus niet in overeenstemming met de rechtspraak van de Hoge Raad en van het EHRM. Dat de publicatie die aanleiding tot het verbod was, mijns inziens terecht onrechtmatig werd bevonden, doet daar niet aan af.¹⁸

De advocaat die zichzelf geen deskundige in het faillissementsrecht noemde, maar er wel een artikelje over had geschreven in een 'brancheblad', hoorde van de met verborgen camera door een nepcliënt gemaakte opnamen, toen hij weigerde als deskundige in het programma *Zembla* van de VARA op

te treden. Men kan van mening verschillen over de vraag of de wijze van nieuwsgaren van de VARA door de beugel kon en dus ook over de vraag of (mede vanwege die wijze van nieuwsgaring) ook de uitzending onrechtmatig zou zijn. Maar als de rechter de uitzending van de opnamen terecht onrechtmatig vond, dan was het verbod in lijn met de rechtspraak, omdat bekend was wát er zou worden uitgezonden. De advocaat was er zelf bij geweest. Bovendien zijn ter zitting – onverplicht – beelden vertoond. Overigens vond de rechter dat hij geen verbod kon opleggen om de naam van de advocaat te noemen en melding te maken van zijn artikel over 'Doorstart bij faillissement', dat immers door hem zélf openbaar was gemaakt.¹⁹

Voor al het laatste maakt duidelijk waarom het gaat: een verbod kan betreffen een herhaling van een concreet geconstateerde onrechtmatige publicatie dan wel de openbaarmaking van een voorgenomen publicatie waarvan de inhoud bekend is en de onrechtmatigheid is vastgesteld. Een verbod kan niet in algemene termen verbieden zich over iemand of iets in het openbaar uit te laten. De veroordeelde moet weten waar hij aan toe is. In alle gevallen dient een verbod de toets aan het noodzakelijkheids criterium van art. 10 lid 2 EVRM te kunnen doorstaan. ●

16 V.zr. Rb. Utrecht 15 september 2005, LJN AU2688. Toen het boek verschenen was kreeg Annie Dijkstra opnieuw nul op het rekest. De Voorzieningenrechter oordeelde dat het feit dat de huwelijken van Hazes zijn mislukt nu eenmaal meebrengt dat er niet alleen maar positief over geschreven kan worden. Annie Dijkstra als echtgenote van Hazes moet zich die publiciteit in

zekere mate laten welgevalen. V.zr. Rb. Utrecht 22 september 2005, NJF 2005, 421. Zie ook nog bijvoorbeeld V.zr. Rb. Almelo 4 mei 2005, *Mediaforum* 2005-6, nr. 22 en Rb. Arnhem 16 maart 2005 AT4342.

17 V.zr. Rb. Maastricht 7 april 2006, LJN AW2559.

18 Zie verder mijn annotatie bij Rb. Amsterdam 29 maart 2006, *Mediaforum* 2006-5, nr. 13.

19 V.zr. Rb. Amsterdam 21 november 2005, *Mediaforum* 2006-2, p. 47 (korte samenvatting).